

Tomaji Attila

Élőbeszéd

Még felmérhetetlen, ugyanakkor rohamosan erősödő és visszafordíthatatlannak tűnő hanyatlásban élünk, a Verlaine-vers „hanyatlásvégi Rómá”-ja vágyott aranykornak tűnhet, miközben persze „A lélek émyeg, árvasága kínozza.” Nagy tömegek hiszik el az olyan kijelentéseket, mint például az élő és élettelen határvidékét kutató Francis Crickét, miszerint az ember csak „a pack of neurons”, és önfeledt örömtáncot járnak önnön lefokozott, gáttakkal körbevett életük máglyatüze körül. Mintha a válságról írók – Hamvas, Guénon, stb. –, szándékuk ellenére, épp abban erősítenék meg őket, hogy van miért örülniük, mire büszkének lenniük, végre kihajtható minden spiritualitás, transzcendencia és magasrendű princípium, hiszen az ember mára végleg kiért volna a nyomasztó hegyek közül az áldott síkságra. Pedig tudják, akár tudhatnák is, hogy ennek a síkságnak – ami a modern világ metaforája – Átokföld a becsületes neve. Nagy baj ez, nyilvánvalóan, ugyanakkor, ha arra gondolunk, hogy a régi görögök közt is akadtak olyan nagyságok, akik az atomokból álló lélekben hittek, a válság(tudat) okai mégse írhatók kizárólag korunk számlájára. Ma sem nagyobb a válság, mint ezer évekket ezelőtt, csak sokkal tapinthatóbb, látványosabb, félelmetesebb és célratörőbb. Az csak tovább növeli a bajt, hogy egyrészt nem Démokritosz magyarázza az alig magyarázhatatlant az őt hallgató közösségnek, hanem politikusok, szektavezérek, pénzemberek, katonák, közgazdászok, médiaszemélyiségek, sztárok szájából ömlik a korszak hulladéka, leginkább saját krízisük kivetülése, másrészt pedig már rég nem egy közösség hallgatja, hanem csupa-csupa, az individuális önazonosságot mindenek felettinek hirdető harcias, ugyanakkor árva én. És mivel sajnos nincs annyi árboc, hogy mindenki kikötözhetné magát a szirénhangokat ellensúlyozandó, az arcnélküli tömegemberré satnyultak megadóan járnak a táncot a máglyára hajigált Isten, hit, kultúra, nemzet, múlt és jövő lángjainál, és mert nem hisznek az életben, rettegnek a haláltól. „Úgy, úgy, zavarok istene jőj, s ez összefont érdekekből alakíts káoszt”, írta Madách Nápolyi Endre c. kevésbé ismert drámájában. Ebben a káoszban, ahogy Platón barlangjában is, prolongálódott a gigászi mozielőadás. Szerencsére az árnyékká bővülődötték közül egyre többen unatkoznak, fészkelődnek, sőt, megfordulnak, és a fókusz, az attitűd s az értékek megváltoztatása (Jung) révén szomjazni kezdenek az emberi létnek jelentést adó elvesztett spiritualitás után. Freud kiolvasva, lassan Jung is, és kezünk ügyében az újak, mint például Stanislav Grof vagy Abraham Maslow, akiknek transzperszonális pszichológiája ismét spirituális

lényként értelmezi az embert, a végtelen lehetőségekkel bíró véges lényt, s a tudatot nem az agy termékének, hanem kozmikus jelenségnek tartja. Mondják, mondja a posztmodern, hogy megszűnt a nagy narratívák oka, célja, lehetősége, így például a Jézus szenvedéstörténetét középpontba állító evangélium(ok)nak sem lehet igénye egyetemes érvényre. Pedig Jézus szenvedése – hívó s nem hívó számára egyaránt – közös emlékezetünk meghatározó része lehetne, mely a mindannyiunkra vonatkozó emberi szenvedést hordozza. Ami támadói számára a legveszélyesebb, hogy épp ezt nem engedi elfeledni.

Van remény, kérdezhetnénk? Németh Péter Mikola (NPM) költő, esszéista, szerkesztő-rendező és performer szerint a válasz – igen. Letett a közös asztalra egy 496 oldalas könyvet, amiben 1992 és 2018 közötti párbeszélgetéseit osztja meg az olvasóval. Ennek a kötetnek az elkészítése, megírása és megjelentetése már önmagában a hit és bizalom, az életigenlés jelentős megnyilvánulása. Súlyos könyv, benne a prolóógus és epilógus közé sorolt, Budapesten, Vácott, Hvarban és Rómában rögzített, jelentős művész- és tudossorsokról folytatott vallomásos beszélgetéseivel, valamint saját és más költők költeményeivel, amelyeket gyakran a beszélgetések közben olvasott fel, s így, most már együtt van mind, aminél személyesebbet, életszerűbbet aligha várhatnánk. A kötet, mint megszerkesztett egész tehát egybe olvasatja magát NPM és mások verseivel, fotóival, a performanszok dokumentálásával és a XX. század történelmi tablójával, hogy közben kirajzolódjék NPM önéletrajza is, vagy inkább – a szándék szerint elfogulatlanság nélküli – igazságkeresés, „egy lejáró életben”. Persze lehetséges ez egyáltalán? Elfogulatlan önéletrajz? Aligha, ha csak úgy nem, mint Rákóczié, gondoljunk a kétféle, franciául és latinul megírt önéletrajzra, amelyek alig is hasonlítanak egymásra, miközben valami csudálatos módon mégis a kettő együtt kiadja az igazsághoz legközelebb álló variációt. Sokkal inkább arról van tehát szó, hogy nagyon is elfogult vallomásokat olvashatunk, de minden esetben vállalt elfogultságokkal teli, érvényes emberi dokumentációkat, ami azért is oly szembetűnő, mert a mai kor alapvetően idegenkedik a személyességtől, miközben persze, tegyük hozzá, vágyakozik utána. Talán csak visszafelé tekintve, a kötet megszerkesztését követően derült fény arra is, hogy nem véletlen választások gyűjteménye nyert itt végső formát, hanem a konstansnak tartott hazai és nyugati emigrációbeli alkotók életei, sorsfordító történetei sorjáznak, kapaszkodnak egymásba, fölmutatva a vallásos és nem vallásos hit erejét. Ezért az írások tétje nem kevesebb akar lenni, mint az emberi lét értelmezésének a kísérlete, hiszen mi másnak a tárgyalása köthetne össze jobban bennünket egymással, a természettel és a realitásként szemlélt természetfelettel.

NPM többek között gyakran hivatkozik Hamvas Bélára, akinek „részletkérdésekben általában nincs igaza, összefüggésében, egészében azonban mintha mégis mindenben igaza lenne” (Szörényi László), de bármilyen nagy is lehetett a kísértés, végkövetkeztetése más. Ő nem akar elveszni a magány dinamikájában, mint Hamvas. Az elbizonytalanodás korában, amikor a (nemzeti) közösséget átszövő szálak már-már mind elszakadtak, nem a magányosok útját választja, hanem a másokra figyel, őt faggatja, őt próbálja érteni, az emberi minőségre, a világ humanizálhatóságára összpontosít, miközben magát is értelmezi. Permanens párbeszédben áll, mondatonként építve, erősítve a másikkal való viszonyt, amiben saját világa is épülhet, hogy „visszamentse kora profán társadalmából eredendő önmagát az égiekbe, amire születésétől fogva szemétkupacot pakoltak a földiek”, írja. Ez a törekvés biztosítja gondolkodása aranyfedezetét. A könyv legfőbb tanítása – hiszen tanítani akar a beszélgetéseken keresztül, ahogy a régi görögök is tették –, hogy ha nem értjük meg egymást, ha nem fogadjuk el egyenértékűnek egymás szenvedéstörténetét, akkor sorstalanságba hullunk, és beteljesedhetnek Kertész Imre szavai. „Mindent elvenni az embertől, ami benne örök, megmásíthatatlan, ami benne a törvény, hogy annak láthassák, amivé

tenni akarják: a totalitásnak kiszolgáltatott, szubsztanciátlan lényé, funkcionális emberré”. (Gályanapló, 1968. július 28.)

Mára, mikorra lényegében műfajok sora szűnt meg, így például a publicisztika és a mélyinterjú is, ez az élőbeszédként olvasható könyv – minden nyilvánvaló és üdvözlendő szerkesztői szigorúsága ellenére – sikerrel őrzi a teremtő alkotói gondolkozás, a szembenézés, a beszélgetés forrását és redundanciáját. Ily módon egyszerre lírai és objektív, szubjektív és elbeszélői, esszészzerű, sőt, itt-ott akár próféciának is tűnhet.

„Megérdemelné a békés halált / minden írnok, aki az éjszakában / tollat fog és papír fölé hajol.”, írta Pilinszky, de NPM előbb az életet érdemelné meg: érdeklődést, nyitottságot és befogadást évtizedek óta végzett ösztönművészeti munkája iránt, közössége megbecsülését, hogy a világ ne (csak) az „izmos butaké” legyen.

Köszönet illeti a könyvkiadáson kívül oktatással, műfordítással, íróiskolával is foglalkozó Hungarovox Kiadó újabb nagyszerű vállalkozását; a név- és helymutatóval is ellátott, nyelvi és nyelvhelyességi hibáktól teljesen megkímélt könyv minden igényes olvasónak felettébb ajánlható.

(Németh Péter Mikola: *Párbeszélgetéseim Könyve Hungarovox, Budapest—Vác, 1992—2008*)

Nagyéci Kovács József

Közös kötet magányos olvasásra

„Minden olvasó ajándék.” – írta nekem nemrégiben egy kedves szerzőnk, pedig az ő esetében egyet emlegetni túlzás, mert ha épp nem szépirodalmat ír, hanem történészként a blogját, vagy újságíróként a cikkeit, több ezer fős követőtáborral bír. Mégis helyénvaló az *egy olvasó*, akkor is, ha egy-egy kötet esetében a szerzők, ha már elengedik a szövegeiket, titkon csak remélik, hogy sokakhoz eljut majd.

Belányi József első verseskötete nem bízta a véletlenre az olvasótábor megcélzását: a könyv közösségi kiadásban jelent meg. Ez az úttörőnek csak látszólag tűnő megjelentetési forma nem új, előfizetők gyűjtésével minden korban igyekeztek magukon segíteni a könyvkiadók. (Hirtelen egy pár évvel ezelőtti történet jut eszembe: k.kabai lóránt Avasi keserű c. verseskötete fele részben előfizetői támogatással jelent meg.)

A *Jártam a holdon* megjelentetéséhez Belányi, az